

Viorica Sandu Potra

© Editura EIKON

București, Str. Smochinului nr. 8, sector 1,
cod poștal 014606, România

Difuzare / distribuție carte: tel/fax: 021 348 14 74
mobil: 0733 131 145, 0728 084 802
e-mail: difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: tel: 021 348 14 74
mobil: 0728 084 802, 0733 131 145
e-mail: contact@edituraeikon.ro
web: www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național
al Cercetării Științifice din Învățământul Superior (CNCSIS)

Descrierea CIP este disponibilă
la Biblioteca Națională a României

ISBN: 978-606-49-0068-5

Tehnoredactor: Mihaiță Stroe

Editor: Valentin Ajder

George Potra

Amintiri cu el și despre el

EIKON

București, 2019

Cuprins

Prefață.....	7
George Potra povestește.....	11
Mi-amintesc de unde vin.....	14
Preambul	17
Tatăl meu, Crăciun Potra, pe front în Primul Război Mondial	19
Anii de copilărie umbrătă	22
Despre mine și București.....	25
Întoarcerea tatei din război.....	27
Nicolae Iorga – omul.....	29
Întâlnirea cu anticarii	34
Bibliofila	37
Artur Enășescu, autor de poezii devenite cântece populare....	39
George Potra își felicită fiul la zi de naștere (20 de ani)	42
Excursie la Mogoșoaia.....	47
Așa l-au cunoscut ei pe George Potra.....	50
Amintirea unui om mult regretată.....	54
Mărturie.....	57
Vizită de lucru la <i>Magazin istoric</i>	58
Cum l-am cunoscut pe profesorul George Potra	60
Profesorul George Potra la Liceul „Aurel Vlaicu”	64

Evocare pentru oameni și cărti	73
Evocare	76
Neuitare, domnule profesor George Potra!	78
Modelul. De ce am ales să fiu profesoara?	80
Întru aducere aminte	82
Omagiu post-mortem pentru un iubitor al satului și un cărturar remarcabil	84
Unchiul George	86
Amintirea unui episod parizian	88
Amintire	93
Omagiu adus la aniversarea a 80 de ani ai lui George Potra	95
In memoriam Tatai Jorj	100
Ani de liceu	105
Peste 30 de ani în preajma profesorului Dr. Docent George Potra	108
Tata și mama	115
Îndemn la lectură	127
Colegul de cancelarie	131
Drag de Săcuieu și de săcuani	135
Concluzii	140
Bibliografie selectivă	142
Ilustrații	142

Am văzut lumina zile la 11 martie 1907 în localitatea Săcuieu, compusă din satele Săcuieu, Rogojel și Vișag din județul Cluj, atestată documentar în 1476. Situată la o altitudine de 700 m, înconjurată de dealuri și piscuri, ce încadrează Masivul Vlădeasa (1836 m). La 8 km de Săcuieu se află cea mai veche aşezare din zonă, datată 106 e. n. – Castrul Roman, cunoscut cu scopul de apărare a granițelor Imperiului Roman.

Un alt obiectiv reprezentativ pentru secolul al XIV-lea este Cetatea medievală Bologa care avea un rol deosebit, de apărare și supraveghere. A aparținut și domnitorului Mircea cel Bătrân.

Locul nașterii mele a fost și rămâne o zonă încărcată de istorie și păstrătoare de tradiții. Astfel, cultul lui Avram Iancu a rămas viu în sufletul săcuanilor deoarece înainte de a ajunge la Fântânele, Avram Iancu ar fi poposit și în Săcuieu, unde a fost întâmpinat cu pâine și sare; a băut apă dintr-o fântână la Beșea.

Eu sunt primul copil al părinților Crăciun și Maria Potra. După mine s-au mai născut doi băieți, Ion și Vasile, și două fete, Ana și Ileana, decedate la scurt timp după naștere.

În actele oficiale, nașterea a fost trecută la data de 17 martie, fiind botezat greco-catolic, preot Ioan Irimieș, nași Ioan Gal și Florica Pop.

Toader Potra, bunicul patern, a fost legionar² în armata lui Avram Iancu.

² Legionar – militar care făcea parte dintr-o legiune în Transilvania.

George Potra. Amintiri cu și despre el

Mi s-a spus de către părinti cum arăta casa în care m-am născut: acoperită cu paie, tavanul din bârne, pe pereti agățate câteva blide (farfurii pictate) și ștergare țesute chiar de mama. Si eu, ca sugar, am fost ținut în leagăn (belceu).

În 1911, Crăciun Potra, împreună cu soția și cei trei copii, se stabilesc temporar în Regat ca pașaportar, vrând să câștige bani. În capitală începuseră construcții de case și era nevoie de greamuri. Părinții se gândeau și sperau să ne fie mai bine și, mai ales, cu școală. Tata dorea să învățăm carte în limba română, întrucât Legea școlară Trefort³ prevedea introducerea obligatorie a limbii maghiare în școli.

Ajunsî la București, găsesc o locuință în mahala Oborului, unde se stabiliseră și alți consăteni, moți din regiunea Huedinului. La început am locuit pe strada Rotari, actualmente Avrig.

Cu câteva zile înainte de plecarea tatei în război, nemutat pe Fundătura Ceairului, la vestita proprietărea-să Răcoreanca, care știa să scoată bani în special din chirii. Locuia aici și soția unchiului Gavril, fratele mai mare al tatei, pe nume Ileana.

După circa șase luni ne găseam tot chiriași, peste drum de cărciuma lui Radu Prefectu, pe Șoseaua Pantelimon. Căsuța în care ne-am mutat, mi-amintesc bine, fiind la câțiva metri de un depozit de petrol, la care se alimentau cu gaz toți locuitorii zonei: de curent electric nu era vorba. Peste drum de noul nostru domiciliu erau locuințe mai mici în spatele căror se întindea via lui Radu Prefectu.

La scurt timp ne-am mutat și de aici într-o curte cu o suprafață de câțiva metri pătrați, situată la jumătatea drumului dintre Școala „Ferdinand” și Pompa de apă, de lângă vestita cărciumă a lui Beașcă. Aici am trăit toată perioada războiului, nu numai până la întoarcerea tatei din prizonierat, ci încă

³ Ágoston Trefort – Ministru al Educației în perioada 1872 – 1888, în Ungaria

Locuiam în fundul curții la „Țața Tinca” și ocupam o cameră, o sală și o mică cămară. În fața casei aveam o magazie unde țineam lemnele pentru iarnă. Ne era greu, patru persoane fără niciun venit. Acesta era „cartierul select” în care am locuit.

Sursa: Viorica Sandu Potra

Preambul

În 1914, cu vreo două luni înaintea începerii Primului Război Mondial, parcă îl aud pe tata spunându-i mamei:

– Tu Mărie, azi-noapte am avut un vis tare urât. Se făcea că eram în Gara de Nord și acolo era multă îmbulzeală de lume, că-ți vuiau urechile de zgomot. Trenuri după trenuri pline de oameni. Încât nu te mai puteai mișca, pe scări și pe acoperișuri la fel. Să știi c-are să fie război și va fi musai să mă duc și eu cătană. A fi rău de lume și mare prăpăd.

Intr-adevăr, n-a trecut multă vreme, și din nefericire, tatăi i s-a adeverit visul. Austro-Ungaria declara război Serbiei, în urma atentatului de la Sarajevo, iar toți cetățenii ei erau obligați să se prezinte sub arme, în timpul cel mai scurt.

Tata, care era originar din Transilvania și venit în țară cu pașaport, deci cetățean și supus al „drăguțului de împărat”, trebuia să pornească către centrul de recrutare din Cluj, fiindcă acolo își făcuse milităria, în Regimentul 21 honvezi. Mare tristețe pe maică-mea la gândul că soțul iubit și stâlpul familiei trebuia să plece. Fără multă zăbavă a trebuit să îi pregătească merinde de drum. Fiind început de toamnă, tata a luat niște haine mai groase și nu atât de noi, fiindcă trebuia să le predea la cazarmă, îmbrăcând apoi uniforma. De la un bun prieten avea un ceas de buzunar din argint și mi l-a lăsat mie, rugându-mă să-l păstrez și să mă gândesc la el.

– Dacă m-oi întoarce, mi li-i mai da înapoi, dacă nu ți-a rămânea ție ca o mărturie a dragostei ce ți-o port. Am mare încredere în tine, până oi veni eu, tu rămâi „bărbat” în locul meu.

Deși eram mic, ochii mei s-au umplut de lacrimi și-i ceram din privire ocrotire și binecuvântare. Tata cu greu se putea despărții de noi, mai ales că nimeni nu știa cât va dura războiul și cine va mai scăpa. Era zbuciumat știind că ne lasă în prag de iarnă cu o situație materială precară, lipsiți de bunurile de strictă necesitate.

Trei zile și-a așteptat consătenii săi, stabiliți la București, deoarece voiau să plece cu toții.

În casa noastră era un adevărat cor de plâns. Plângeam cu toții, Vasilică, cel mai mic, plângea și el, deși era prea mic să înțeleaga durerea. Tata și-a lua desagii la spinare, fiind condus la gară de mama și unchiul Mihai, frate mai mic de al tatei.

Întorcându-se abătută de la gară, mama ne-a spus cu glas stins:

– Dragii măicuței, de aici înainte Dumnezeu știe cât timp n-om mai avea tată. Pe aici, printre străini și printre oameni răi, trebuie să fiți tare cuminti, să nu mă supărați, rugându-vă mereu la Dumnezeu. Tu, Gheorghită, care ești mai mare, să grijești ca de ochii tăi din cap de Ionel și Vasilică atunci când n-oii fi eu acasă. Să nu vă sfădiți cu alții copii.

Cuvintele mamei le-am reținut ca o sfântă poruncă. În mahalaua Oborului erau și copii care furau, înjurau și nu aveau credință în Dumnezeu. Mama, care era o femeie credincioasă, ne îndemna mereu să cerem ajutor lui Dumnezeu care nu ne va părăsi. Noi credeam atunci și am crezut și mai târziu și nu-mi este rușine să spun că și astăzi cred la fel de mult. Cum aş putea spune altfel când am văzut atâtea mărturii de binefacere și ajutor din partea lui Dumnezeu?

Un dicton latin spune *Belo matribus detestata (Războaiele sunt urâte de mame – Horatiu, Ode)*. Aici o includ și pe mama mea, care a vârsat multe lacrimi în cei cinci ani de prizonierat ai soțului. Nu e de mirare că la 43 de ani a trecut în veșnicie.

Sursa: Viorica Sandu Potra

Tatăl meu, Crăciun Potra, pe front în Primul Război Mondial

Datoria de a-ți apăra țara era o datorie indiscutabilă, de la care puțini s-ar fi sustras, mai ales că pedeapsa era mare – spânzurătoarea sau împușcarea.

Scumpul meu tată, român din Transilvania și „supus” austro-ungar, la acea dată a trebuit să plece la regimentul său din Cluj. De acolo și din alte localități, regimenter întregi au pornit în locuri unde bătălia era în toi și se simțea nevoie de cât mai multe brațe de luptă. Tata și regimentul din care făcea parte a fost dus spre nord, în apropierea graniței dintre Imperiul Austro-Ungar și Rusia țaristă.

În bătălie mai mici sau mai mari, în zăpadă sau în noroiae, a petrecut o iarnă întreagă. Pământul le-a fost culcuș, iar înaltul cerului acoperământ. Pâinea era rea și puțină, apa de băut, de cele mai multe ori, lipsea. Zăpada adunată în gamele, apoi topită pe câteva vreascuri de nuiele, era singura băutură care le potolea setea trupului și suferințele sufletului.

Scrisorile de la cei dragi erau foarte rare. În luptă și război, viața nu este indiferentă nimănui, dar fiecare o privește ca pe ceva care nu-i aparține. Numai Dumnezeu și soarta rămân singurii salvatori, altcineva nu te poate scăpa. Luptele dintre cele două tabere erau cât se poate de crunte și se părea că soarta armelor este de partea Germaniei și Austro-Ungariei. Armata rusească din ce în ce mai numeroasă și mai bine echipată, la început, pusese zăgaz inamicului, iar mai apoi trecuse la atacuri serioase, încununate de succes.

În primăvara anului 1915, la 14 aprilie și regimentul în care se afla tata a căzut prizonier în întregime la ruși. Localitățile, în care cu câteva zile înainte se purtaseră lupte crâncene, au fost Beresna Mare, Fonvas, iar localitatea Tulca, în care au ajuns, ardea ca un rug uriaș. Bieții soldați, rupti de foame și istoviți de oboseală, au fost duși pe jos prin toată Galicia până la Lemberg și de acolo până la Kiev. Drumul a durat două săptămâni întregi, iar mulți dintre soldați au fost internați în spitale create pentru bolnavi. La Kiev, în birourile de triere a prizonierilor, au fost repartizați în cazărmi și apoi îndreptați spre Siberia, iar alții spre centrul Asiei.

În Turkestan, căldura era în toi, pentru unii era plăcută, dar cei degerați se îngrozeau de efectele zădufului. Mulți dintre cei degerați au murit cu toate îngrijirile date. Nu numai degeraturile au făcut victime, ci și niște bube mari și negre care le apăreau sub braț. Într-o astfel de situație, s-a aflat și tatăl meu, cu un buboi uriaș la mâna stângă, fiind internat în spital, operat de câteva ori și apoi 20 de luni spitalizat, cu dureri cumplite care îl slăbiseră mult. Lipsa de higenă și lipsa de hrana contribuiau la răspândirea dizenteriei, holerei și tifosului. A contractat și cumplita holeră, dar bunul Dumnezeu i-a ascultat rugăciunile fierbinți și l-a scăpat, dându-i posibilitatea să-și mai vadă familia.

Autoritățile locale, ca să decongestioneze lagărul care devinise un focar de infecție, au dat posibilitatea prizonierilor să se răspândească prin oraș și împrejurimi. Tata împreună cu un cunoscut din lagăr, Petre Cociobei, din comuna Achies, județul Bihor, de lângă Oradea, au intrat ca ajutor de bucătar. Mulți dintre soldații ruși, care se înrolaseră în noua armată și care luptaseră pe frontul românesc, când dădeau cu ochii de prizonieri români, strigau: rumânski, mamaliga, brânză și se mirau râzând de ce fac românii când le este foame.

Când orașul Cimket a fost ocupat de armatele roșii, majoritatea prizonierilor români au fugit în satele dinspre răsărit.

George Potra. Amintiri cu și despre el

Prizonierii sași, cehi și unguri, care în bună parte erau meseriași, au rămas în orașe și s-au înrolat în armata roșie, care le dădea haine noi, mâncare și leafă bună. În satul românesc în care s-a dus și tata, la 60 km depărtare de Cimket, a stat trei luni la munca câmpului, secerat, treierat și adunatul recoltei. De aici a plecat în sate mai bogate, dar rusești. Majoritatea localnicilor erau oameni înstăriți. Prizonierii care au intrat în serviciul lor au trăit bine. Tata s-a angajat la un chiabur rus, un om cinstit, care avea însă un fiu netrebnic. Acest băiat, într-una din zile, a furat toată agoniseala tatei, în valoare de 120 ruble, cumpărându-și două cămile de la un cerchez, care erau de furat. În urma acestui incident, tata nu a mai stat acolo, fiind despăgubit de chiabur și lăsat să se angajeze în altă parte.

La noul stăpân a stat până în primăvara anului 1919, când autoritățile satelor au primit ordin să-i trimită pe toți prizonierii la gara cea mai apropiată pentru a fi repatriați deoarece războiul se sfârșise. Primarul comunei unde se găseau le-a pregătit sănii de plecare și mâncare până la prima comună, care era obligată la rândul ei să facă același lucru până la cealaltă comună. În comunele de găgăuți pe unde au trecut au fost bine primiți, la patru oameni li se dădea câte o plăcintă uriașă de 10-12 kilograme, cu un strat gros de brânză. Au luat trenul de la Orenburg, unde, spuneau localnicii, era granița dintre Rusia Europeană și Rusia Asiatică. Acolo, în oraș, după dispozițiile primite, și-au schimbat banii. Urmează venirea spre țară.

Sursa: Viorica Sandu Potra

Viața din ce în ce mai grea și lipsurile în care se găsea familia, ne-a impus multe privațiuni. Eram fără rezerve materiale, fără provizii alimentare, cu haine tricotate din lână de către mama. De multe ori mâncam mămăligă sau chiar porumb fier. Uneori mâncam fructe verzi și nespălate. Consumul mai mare din aceste fructe mi-a provocat o puternică dizenterie. Într-o săptămână am slăbit peste cinci kilograme, încât abia mă mai țineam pe picioare. Sfătuită și de vecini să mă interneze, am mers cu mama pe jos până la Spitalul pentru copii „Grigore Alexandrescu”. Doctorii m-au consultat și nu mi-au mai dat drumul acasă, spunându-i mamei că este pericol de moarte. Am rămas internat într-un pavilion unde erau mulți copii bolnavi. Am plâns amarnic, deși ea m-a asigurat că va veni zilnic să mă vadă. De fapt, numai joia și duminica erau zile de vizită.

Timp de o lună de zile am mâncat câte o ceașcă de supă de zarzavat, încât numai biata mama mă mai cunoștea, astfel, chiar un unchi, Mihai, trecând pe lângă toate paturile, nu m-a recunoscut. Când, de-abia vorbind, i-am spus „Nene Mihai, eu sănt, Gheorghiță”, îi șiroiau lacrimile pe obraz de mila mea.

– Dragul unchiului, dar tare ai mai slăbit!

Mi-au trebuit vreo două luni să mă refac și apoi, cu „forțe proaspete”, am început, la sfatul unui băiat mai mare decât mine, care se îndelnicea cu vânzarea ziarelor, și eu o astfel de îndeletnicire. Maică-meă cu greu a acceptat, spunând că sunt

George Potra. Amintiri cu și despre el

prea mic (vreo 10 ani), iar în al doilea rând, era temătoare să nu mi se întâmple ceva rău. Cu acordul ei am început noua ocupație, fiind bucuros că voi aduce și eu câțiva gologani pentru susținerea familiei.

Maică-meă îmi aranja hainele de cu seara, ca a doua zi să le am la îndemână. Banii îi puneam într-un tășiboc (trăistuță) de pânză a cărei gură se strângea cu o sfoară lungă ce o atârnă la gât pe sub cămașă și cureaua cu care legam ziarele. Sculat la 3 dimineață, luam puțină apă îndulcită cu sirop de sfecă pe care îl prepara mama în casă. Porneam pe jos spre redacția ziarelor *Adevărul* și *Dimineața* care se aflau în centrul Capitalei. Orașul era pustiu la ora aceea. Din strada Oborului, unde locuiam, treceam pe lângă Oborul de vite (loc ocupat acum de Liceul „Iulia Hasdeu”), înconjurat de cărciumi și prăvălii. Ajuns la statuia lui Brătianu, treceam prin fața Universității, intram pe Calea Victoriei, ca mai apoi să cobor pe partea stângă unde se găsea redacția și administrația celor două ziar, alături de grădina de vară Alhambra.

Venit printre primii, puteam să iau ziare mai devreme și, în alergarea mea pe străzi, să găsesc clienți mai mulți. Chiar și simplii muncitori luau câte un ziar deoarece, în plin război, fiecare era amator să se informeze. Ajuns la redacție, bătrânul domn Georgescu, măruntel de statură, cu o uitătură șăsie, de multe ori mă mândrăia pe obraz și mă întreba:

– Câte foi vrei, Gheorghiță?

Răspundeam 20, 30, 50 pentru că în scurtă vreme să ajung la peste 200. Bătrânul evreu Avram nu putea să pronunțe bine vorbele și făcea spume la gură când striga numele ziarelor. Era un tip caraghios, de care râdeau toți, iar el îi injura pe toți în gura mare.

Într-un gang întunecos vedeam băieți plini de vicii, alcoolici, afemeiați, jucând barbut și risipind banii câștigați.

Unii mai leneși terminau vânzarea ziarelor spre ora prânzului, iar eu cu două – trei ore mai repede.